Zoeken naar een oplossing

Wil AAgrunol aan de milieu-eisen voldoen dan moet zij miljoenen investeren. Zij vraagt financiële hulp bij onder meer de Noordelijke Ontwikkelingsmaatschappij (NOM) en bij het ministerie van Economische Zaken. Verder wil Akzo AAgrunol uitbreiden. Aangezien dat niet op de huidige plaats kan zou de overheid voor een nieuwe vestingsplaats moeten zorgen. De NOM laat weten niets te voelen voor participatie in het bedrijf als er op dezelfde voet verder wordt geproduceerd. De toekomstperspectieven van AAgrunol zijn daarvoor te klein, zo meent de NOM.

AAgrunol staat dus voor een aantal problemen. Het bedrijf heeft de publieke opinie tegen en herhaaldelijk voeren bewoners actie tegen het bedrijf. Dan weer staan provincie- of gemeenteambtenaren op de stoep die eisen dat aan de Hinderwet voldaan wordt en er loopt een aantal gerechtelijke procedures. En bovendien eist ook de economische crisis van de jaren zeventig bij AAgrunol zijn tol. In juli 1977 duiken er geruchten op dat Akzo, de eigenaar van AAgrunol, in al haar noordelijke vestigingen wil bezuinigen. Dit zou kunnen betekenen dat er 190 mensen bij AAgrunol worden ontslagen.

In maart 1977 is een commissie ingesteld die de mogelijkheden moet onderzoeken voor een fusie en een nieuwe vestigingsplaats voor AAgrunol (Akzo Pharma) en het chemische bedrijf Verdugt uit Tiel (Internatio Müller). Beide bedrijven zitten in een woonwijk en hebben moeite te voldoen aan milieu-eisen. Bovendien zouden beiden over onvoldoende capaciteit beschikken voor onderzoek naar nieuwe produkten.

Voor een nieuw (gefuseerd) bedrijf is 40 miljoen gulden nodig, zo blijkt. Het rijk wil hierin 15 miljoen bijdragen. Akzo Pharma vindt dit te weinig (ze zou dan zelf 25 miljoen gulden moeten ophoesten en acht dit niet haalbaar) om de fusie met Verdugt door te zetten en zoekt contact met derden.

Our law doesn't allow a chemical factory

Op 1 april 1979 neemt het Engelse bedrijf Fisons Limited de marketingafdeling, de verkoop en de ontwikkelingsgroep met 65 werknemers over. De produktieactiviteiten en daarin 120 werkzame personen blijven voorlopig ondergebracht bij Akzo Pharma, totdat er meer duidelijkheid bestaat over de locatie en de Hinderwetvergunning. Bij de overname gaan 70 van de 250 arbeidsplaatsen verloren. Omdat de Engelsen kennelijk willen weten wat ze precies kopen, voert AAgrunol een onderzoekje uit naar de mate van verontreiniging van haar bodem. In het rapport wordt gesproken van een ernstige verontreiniging veroorzaakt door ondermeer lekkages en dumps.
De actiegroep AAgrunol Levensgevaarlijk zit inmiddels niet stil. Zij verspreidt in de Oosterpoort huis aan huis een in het Engels opgestelde brief. Het doel is dat de gezinnen de brief ondertekenen en retourneren. De verzamelde brieven worden dan aan Fisons gestuurd. Een deel van de tekst: 'Our law doesn't allow a chemical factory to be situated close to a residential area and we are fighting for this law to be enforced. Maybe it would be a better idea for you not to buy the factory because sooner or later it will be closed down; in that matter you can count on us.'

De (in totaal 1421) ondertekende brieven worden aangeboden aan Fisons. Ook benadert de actiegroep de Britse pers. Daarin verschijnen artikelen over AAgrunol, haar locatie vlak bij een woonwijk en de overlast die bewoners van de wijk al jaren van de chemische fabriek hebben.

Levensbedreigend?

Eind jaren zeventig zoeken burgemeester en wethouders naar een oplossing voor de AAgrunol-affaire. Ze worden van alle kanten onder druk gezet. Ambtenaren, actievoerders, de brandweer, de politieke partijen, inspectie, de vakbond, AAgrunol. Elke club vecht voor zijn eigen belangen.
In het najaar van 1979 krijgen de Groninger bestuurders hulp uit Den Haag. Minister Ginjaar van Milieuhygiëne en minister Van Aardenne van Economische Zaken willen dat AAgrunol wordt verplaatst. Ze onderzoeken mogelijkheden om verplaatsing vanuit de woonwijk te financieren.

Burgemeester Buiter zegt dat hij AAgrunol niet tot sluiten kan dwingen, omdat het de vraag is of AAgrunol inderdaad levensbedreigend is voor de bewoners van de Oosterpoort. Buiter: 'Een ongewenste en gevaarlijke situatie is nog niet een situatie van levensgevaar in de zin der wet. Op die manier is het wettelijk instrumentarium maar zeer beperkt werkzaam. Als je een overtreding constateert kun je een bedrijf aanschrijven; het bedrijf kan dan in beroep gaan, de sluiting van die afdeling wordt opgeschort. De enige uitzondering is die levensgevaarclausule. Maar we hebben geen enkele verklaring van een verantwoordelijke deskundige instantie kunnen krijgen, die zegt dat er sprake is van zulk levensgevaar. Onze juridische adviseurs hebben ons duidelijk gemaakt dat we maar beperkte mogelijkheden hebben'. (Vrij Nederland, 8 juli 1978)

Het gemeentebestuur wordt geconfronteerd met het risico dat omwonenden van de fabriek lopen en met de werkgelegenheid. Inspecteur Milieuhygiëne Klouwen: 'Was het bedrijf levensgevaarlijk? Laat ik het zo zeggen: er was een groeiend gevaar voor het mogelijk optreden van onvoorziene branden en explosies. Maar er is nooit acuut gevaar geweest. Wij werden gedoogd door de bestuurders. De milieuhygiëne was het syndroom van de socialistische bestuurder. Zij zagen de milieuhygiëne als opponent van de werkgelegenheid. Zeker ook burgemeester Buiter. Hij was oud vakbondsman. Hoe kritischer wij waren, des te onrustiger werden zij.'

Burgemeester en wethouders zeggen dus juridisch maar weinig te kunnen doen om het bedrijf te sluiten. Daar komt een tijdje later verandering in. In juni 1978 vraagt AAgrunol een revisievergunning aan. Aangezien de revisievergunning complex is, vraagt het gemeentebestuur aan TNO om een veiligheidsstudie uit te voeren naar AAgrunol. De publieke opinie geeft hier ook aanleiding toe. Volgens sommige raadsleden is het trouwens een volstrekt overbodig rapport (ze vinden dat al voldoende is aangetoond dat AAgrunol gevaarlijk is). Buiter vindt het onderzoek noodzakelijk, omdat het de overheid over de streep moet trekken geld voor verplaatsing van het bedrijf beschikbaar te stellen.

Geen stadsvernieuwing

Dat in het najaar van 1979 de ministers op zoek gaan naar geld voor verplaatsing van het bedrijf wordt met vreugde begroet. Al vinden veel mensen dat sluiting of verplaatsing van het bedrijf veel te lang op zich laat wachten. De Haagse inzet komt, nadat begin dat jaar door een ander bericht uit Den Haag de Oosterpoort als door een wesp gestoken uit haar stoel opveert.
Minister Ginjaar van Milieuhygiëne laat weten geen heil te zien in de stadsvernieuwing van de Oosterpoort als AAgrunol daar blijft zitten. De regering is bereid 31,5 miljoen gulden beschikaar te stellen voor het opknappen van de Oosterpoort, maar het grootste deel van dit geld, 22 miljoen, blijft voorlopig in de ijskast, omdat het bestemd is voor de oostkant van de wijk, dat deel dat aan AAgrunol

Herman Klouwen (63) was Regionaal Inspecteur voor de Volksgezondheid en Milieuhygiëne van 1969 tot 1990.

'Als er bij de gemeente een Hinderwet werd aangevraagd dan was het onze taak om de gemeente te adviseren. In het begin waren dat eigenlijk vrijblijvende adviezen. In de jaren zeventig werd het stringenter. Toen was de vraag: levert een bedrijf schade, gevaar of hinder op voor de omgeving?'

'Bij AAgrunol hadden we de grootste moeite met de directie, het management. We wilden exact weten wat de emissies in de lucht waren en wat de externe veiligheid van het bedrijf was. Maar die gegevens hebben we nooit boven tafel kunnen krijgen. Ze gaven wel aan welke stoffen en produkten ze gebruikten, maar ze verstrekten ons onvoldoende informatie en dat wisten we. Zij gaven geen informatie over de bedrijfsvoering; ze waren bang.

Tijdens onze bezoeken aan AAgrunol zagen we natuurlijk niet dat er gemorst werd met afvalstoffen. Ook wilden ze niet zeggen waar de grondstoffen vandaan kwamen. We vermoedden dat ze een deel van de grondstoffen uit Oost-Europa betrokken en die waren niet altijd zuiver. Een ander probleem waren de illegale stortingen. We wisten dat AAgrunol illegaal afval dumpte. Die gegevens kregen we onder meer van Klaas Bieze, die met een fototoestel de dumps vastlegde.'

'De bevolking dacht dat er een vreselijk groot gevaar was, maar dat was niet het geval. Toch was die angst wel voorstelbaar, zij waren natuurlijk ook niet goed geïnformeerd.
Met de kennis die we toen hadden hebben we gehandeld zoals we hebben gehandeld. De milieunormen toen waren heel anders dan nu. Bestuurders waren nog lang niet zover. Ze dachten niet voldoende mee met de objectiviteit van hun adviseurs. Hun standpunt werd beheerst door het zeker stellen van de werkgelegenheid.'

'De gemeente wilde het bedrijf daar uiteindelijk wel weg hebben, maar wilde er financieel ook redelijk uit te voorschijn komen.
En er was een groeiende interesse, een gretigheid voor de locatie van AAgrunol; er werden plannen ontwikkeld voor een nieuwe bestemming.
Den Haag stelde geld beschikbaar voor de verplaatsing van het bedrijf. Achteraf is het onbegrijpelijk dat er zoveel geld voor betaald is. Delfzijl was al snel in beeld als nieuwe vestigingsplaats. Deze gemeente heeft flink gelobbied om het bedrijf binnen te halen. Verder herinner ik mij ook nog een tochtje met de toenmalige burgemeester van Hoogezand-Sappemeer. We keken in zijn gemeente naar

Ze waren bang

Herman Klouwen

een goede locatie, maar de infrastructuur was niet zo geschikt, geloof ik.'

'Wij hebben geflopt in de zin dat we niet hebben gezien wat er in de grond van AAgrunol zat. We hadden wel een vermoeden van een vervuiling, maar niet dat het deze omvang zou hebben. Anderen hebben zich dat ook niet gerealiseerd.
De situatie van AAgrunol was uniek. We hebben gehandeld met de milieunormen van toen. Milieuhygiëne werd in de jaren zeventig heel anders behandeld als nu. Nu zou zoiets niet meer voorkomen. Nu zijn de lokale overheden veel bewuster. AAgrunol was niet bereid om mee te werken, om met anderen te overleggen. Nu zou je er naar toe gaan en zeggen 'Wat is uw Bedrijfs Intern Milieuplan?' '

grenst. De minister vindt dat het AAgrunol-probleem eerst maar eens opgelost moet worden voordat hij dit geld werkelijk kan uitkeren.
De Wijkraad Oosterpoort zit het gemeentebestuur hierover achter de broek. Wijkraad en Milieugroep schrijven een protestbrief aan de minister en gaan samen met wethouder Y. Gietema naar Den Haag.
Oosterpoortbewoner Feiko Groen was er bij: 'Wilden ze de wijk niet opknappen vanwege AAgrunol, het leek wel de omgekeerde wereld. Och, wat waren we kwaad. Daar in Den Haag zijn we als het ware over alle tafels en stoelen heen gesprongen'.
De protesten van de gemeente en bewoners hebben succes. Een maand later laat minister Beelaerts van Blokland van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening weten dat de voortgang van stadsvernieuwing niet te hoeft stagneren in verband met AAgrunol.

Werkgroep AAgrunol

In maart 1979 is er opnieuw een ongeluk bij AAgrunol. Door een defect in de gaswasinstallatie komen kwalijke stoffen vrij. Het luik is losgebarsten. Uit de buurt komen klachten over misselijkheid en hoofdpijn.
In de Oosterpoort bundelen buurtbewoners hun krachten en richten de Werkgroep AAgrunol op. Het doel van de Werkgroep is de fabriek zo snel mogelijk de stad uit te krijgen hetzij door verplaatsing hetzij door sluiting.
Eind jaren zeventig begin jaren tachtig bestaat het algemeen besef dat AAgrunol uit de Oosterpoort moet verdwijnen. De vraag is dan vooral: moet het bedrijf onmiddellijk de fabriekspoorten sluiten of moet het bedrijf - met behoud van arbeidsplaatsen - worden verplaatst.
Begin 1980 geeft de gemeenteraad burgemeester en wethouders groen licht om verder te onderhandelen over de verplaatsing van AAgrunol. PSP, PPR en GPV stemmen tegen. PSP en PPR vinden dat de fabriek nu dicht moet. Zij vinden het twijfelachtig of bij de bouw van een nieuwe fabriek alle arbeidsplaatsen wel veilig gesteld worden en ze vinden niet dat de veiligheid van de Oosterpoortbuurt moet wijken voor de werkgelegenheid. GPV vindt bedrijfsverplaatsing veel te ver gaan en wil dat wordt onderzocht hoe het bedrijf alsnog op de huidige plek kan blijven.
In 1980 gebeurt er veel. Ten eerste is de nieuwe Werkgroep Aagrunol erg actief evenals de Milieufederatie. Deze laatste spant tegen het bedrijf en het gemeentebestuur de ene na de andere procedure aan. Het is vooral Job Schreuder van de Milieufederatie die de gemeente keer op keer met de neus op de feiten drukt.
In juni 1980 vindt de Milieufederatie dat burgemeester en wethouders de uitspraak van de Raad van State niet uitvoeren en ze vragen de Raad van State om de gemeente op de vingers te tikken. In mei nam de Raad van State de beslissing, dat AAgrunol enkele loodsen voor opslag van bestrijdingsmiddelen moest sluiten. De opslag voldeed niet aan de Hinderwetvergunning die het bedrijf heeft.
De gemeente besloot in 1978 om AAgrunol over deze loodsen gedeeltelijke sluiting aan te zeggen maar de Milieufederatie vond dat niet ver genoeg gaan en ging in beroep volgens de wet Arob. Het beroep werd door de gemeente afgewezen, maar de Raad van State gaf de Milieufederatie gelijk. De gemeente zou alsnog sluiting van de opslagloodsen moeten aanzeggen. Dit is op 24 juni 1980 nog niet gebeurd, terwijl het binnen twee weken zou moeten. Burgemeester en wethouders willen eerst met de gemeente-

Stadsvernieuwing Oosterpoort kan doorgaan wanneer verplaatsing AAgrunol zeker is

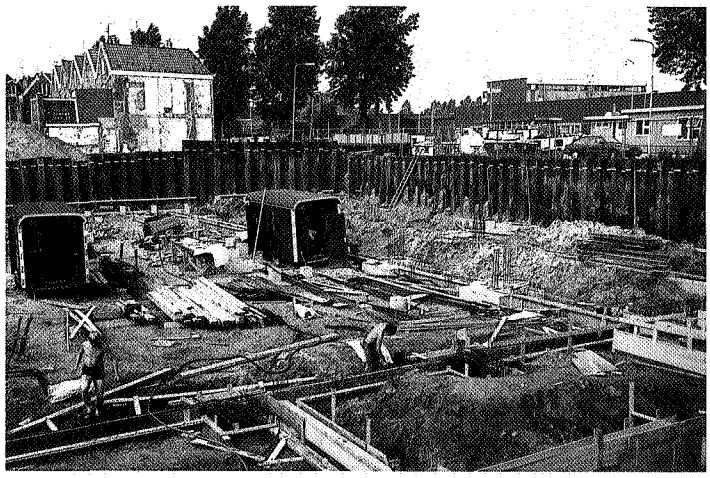

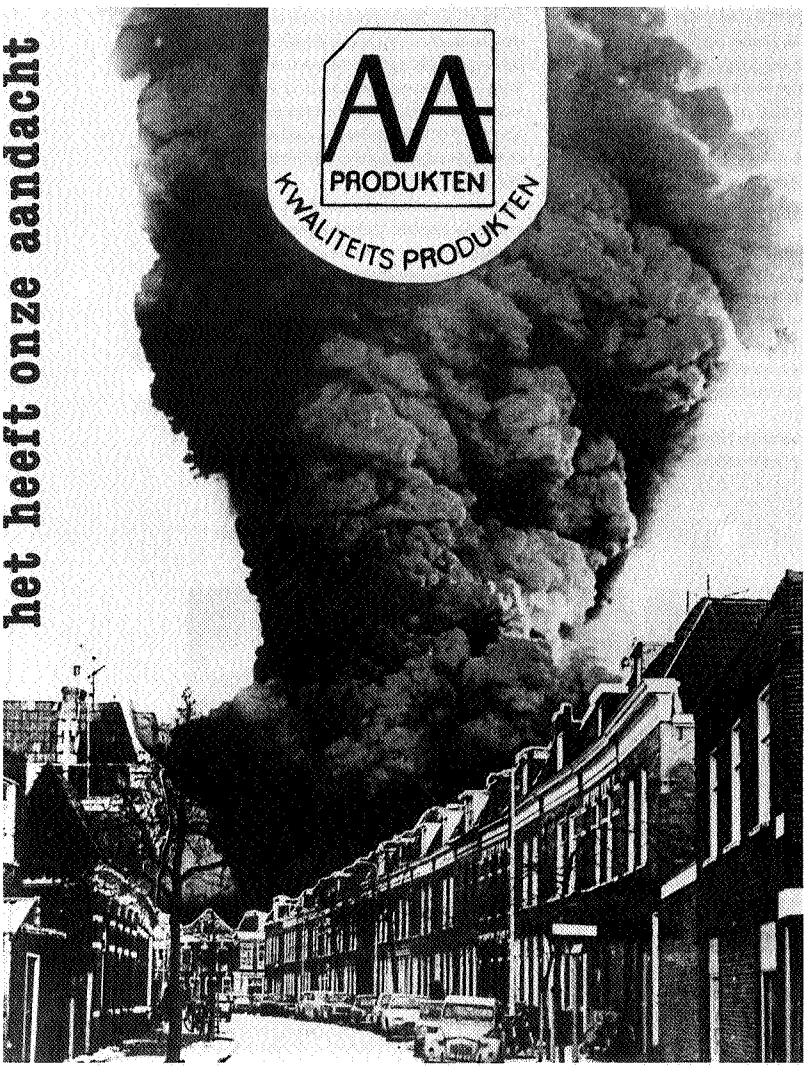

raad over AAgrunol debatteren en dan beslissen, zeggen ze. Dat duurt de Milieufederatie veel te lang. Zij vraagt daarom aan de Raad van State of zij de gemeente wil dwingen de uitspraak van dezelfde Raad van State uit te voeren. Weer wordt de Milieufederatie in het gelijk gesteld.

Geld voor verplaatsing

In oktober 1980 besluit het gemeentebestuur na lang aarzelen het TNO-rapport openbaar te maken, waarin onder meer vastgesteld wordt, dat 'bij verbranding, gedeeltelijke verbranding, verdamping of gehele of gedeeltelijke ontleding zal er uit een voorraad bestrijdingsmiddelen een cocktail aan gassen en dampen worden gevormd die bij een brand met rookgassen zullen worden afgevoerd. In de cocktail zullen zeker stoffen voorkomen die zeer giftig zijn. Die giftigheidsfactor is onbekend en niet voorspelbaar.' Het TNO-rapport geeft de overheid en de milieuinspectie eindelijk een handvat om de druk op AAgrunol op te voeren.
Bij de zoektocht naar geld om het bedrijf te verplaatsen laat de directie van AAgrunol weten de verplaatsing niet nodig te achten, maar als er voldoende geld op tafel komt, zal zij aan een verplaatsing wel meewerken. De Ondernemingsraad van het bedrijf vindt verplaatsing ook niet nodig. Zij wil dat het bedrijf de nodige milieu-investeringen doet. Eind 1980 is het zover. Het ministerie van Milieuhygiëne geeft geld voor de verplaatsing van AAgrunol. Minister Ginjaar wil niet zeggen hoeveel. De verplaatsingskosten zijn berekend op 33 miljoen gulden en de hoop is dat het ministerie hiervan 20 miljoen op tafel legt. Economische Zaken zou mee moeten betalen, omdat het ook gaat om het behoud van zo'n 150 arbeidsplaatsen. ■

Wout Veldstra kwam in 1978 bij de gemeente in dienst om de Wet Lozingsverordening uit te voeren. Hij was tot voor kort directeur Milieubeheer en verhuist nu naar de dienst Ruimtelijke Ordening van de gemeente Groningen.

'Soms kwam ik op bezoek bij AAgrunol en dan moest ik een half uur in de wachtkamer wachten. De eerste keer dacht ik 'die mensen hebben het druk', de tweede keer dacht ik 'dit is een grap' en toen me dat nog een keer overkwam had ik het door. Terwijl ik daar zat te wachten, werkten zij dingen weg en maakten ze zaken schoon. Later wachtte ik tien minuten, kwam er niemand dan ging ik weg. Een uurtje later had ik dan bedrijfsleider Verweij aan de telefoon, waar ik was gebleven.'

'Als wij ze iets oplegden ging AAgrunol in beroep. Ze gingen overal tegen in beroep om de zaak maar te traineren. Als ze in beroep gingen had het weer een schorsende werking, waardoor ze door konden gaan. Voor de Hinderwetmedewerkers was dat heel frustrerend. Bij de lozingsvergunning onderhandelde je 1,5 jaar met AAgrunol. Dan was er overeenstemming, maar vervolgens ging het bedrijf daar weer tegen in beroep. Ondertussen kon je niets doen. Pas als er levensgevaar was kon je direct optreden en dat was dus ook de discussie: was er levensgevaar?'

'Tijdens de verplaatsingsdiscussie wisten wij al dat de bodem van AAgrunol verontreinigd was, maar wat het kostte om het schoon te maken wist niemand. Het bedrijf moest weg, dat was toen het belangrijkste.
In het koopcontract staat dat de gemeente weet dat de grond vervuild is. Toen is dat door de mensen onderschat. Sommigen dachten zelfs 'we maken er winst op'. De gemeente kocht het voor 4,5 miljoen gulden, en daar zat 3 miljoen van VROM en Economische Zaken bij. VROM heeft zich er ook op verkeken. Het risico is bewust genomen, ook de tien procent die de gemeente voor haar rekening nam. Economische Zaken en VROM wilden het bedrijf handhaven, en dus is de deal voor het bedrijf aangenaam gemaakt.'

'Na de verhuizing van het bedrijf leverden steekproeven verontrustende cijfers op: zowel in de bodem als in het grondwater zat gif. Toen dat aangetoond was, kwam AAgrunol ineens met de resultaten van een eigen bodemonderzoek aanzetten. 'Zo van: hier, heb je daar nog wat aan?' Toen hadden we dat net zelf allemaal ontdekt. Hun rapport was al een paar jaar oud, dat hadden ze stilgehouden. Ze kwamen er mee toen de vervuiling toch aan het licht zou komen.'

'Pas in 1985 hadden we in kaart hoe de vervuiling eruit zag. Toen wisten we al: dat gaat zeker 60 miljoen gulden kosten. We kwamen steeds meer tot de ontdekking: hier is iets vreselijks aan de hand. Je zag puur metallisch kwik uit de grond omhoog borrelen....'

Wout Veldstra

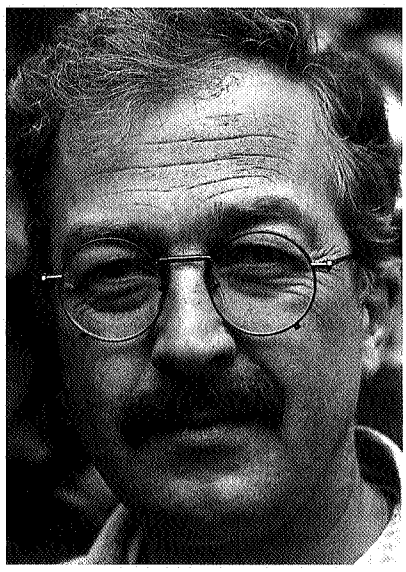

Die mensen hebben het druk